

सम्पादकीय

सरकार कमजोर

सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा १६८ मा 'स्वच्छ प्रतिस्पर्धात्मक ढंगबाट यातायात व्यवसाय विकास गर्न सार्वजनिक सवारीलाई चक्रीय प्रणालीअन्तर्गत सेवा सञ्चालन गर्ने गरी इजाजतपत्र प्रदान गरिने छैन' भन्ने प्रावधान छ। तर यसविपरीत यातायात व्यवसायीले सिन्डिकेट चलाएपछि सर्वोच्च अदालतले ०६१, ०६७ र ०७३ सालमा चरणबद्ध आदेश दिएर त्यस्ता संयन्त्र खारेज गरिदिएको थियो। त्यसपछि पनि यातायात व्यवसायीहरूले समिति बनाएर यातायात क्षेत्रमा खुल्ला प्रतिस्पर्धालाई निषेध गर्दै 'सिन्डिकेट' कायम गरेपछि २०७५ वैशाख ४ को मन्त्रिपरिषद्ले यातायात क्षेत्रमा रहेका सबै खालका सिन्डिकेट अन्त्यको निर्णय गरेको थियो। 'सिन्डिकेट' चलाइरहेका यातायात समिति त्यही निर्णयबाट खारेज भएका थिए। तर खारेज भइसकेको 'सिन्डिकेट' अझै अघोषित रूपमा चलि रहनुमा सरकारको कमजोरी छ। यही कमजोरीमा खेलेर उनीहरूले अहिले सवारी बन्द गर्ने धम्की दिने र राज्यलाई धुँडा टेक्नुने रणनीति अपनाएका हुन्। जसमा उनीहरू सफल भएका छन्।

गण्डकी प्रदेशसभाबाट पारित ऐन, 'राइड सेयरिड' सञ्चालनको पक्षमा सर्वोच्च अदालतले गरेका फैसला र औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७६ को संशोधित व्यवस्थाअनुसार निसमावली ल्याएको गण्डकी सरकारको भनाइ छ। प्रदेशसभाबाट २०७६ मा गण्डकी प्रदेश सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०७६ पारित भएको थियो। ऐनको दफा १३ को उपदफा (४) मा निजी प्रयोजनका लागि दर्ता भएका सवारीसाधनले आवश्यक प्रक्रिया पूरा गरी आफ्नो मार्गमा तोकिएको भाडा लिई यात्रु बिमा गरी यात्रु ओसार पसार गर्न सकिने व्यवस्था छ। सर्वोच्च अदालतले पनि २०८१ असार १३ मा 'राइड सेयरिड' लाई कानुनी मापदण्डमा ल्याएर व्यवस्थित गर्न आदेश गरेको थियो। तत्कालीन प्रधानन्यायाधीश विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र न्यायाधीश टेकप्रसाद ढुंगानाको संयुक्त इजलासले गरेको फैसलाको पूर्णपाठ गत पुसमा सार्वजनिक भएको थियो। पूर्णपाठमा 'राइड सेयरिड' जस्ता यातायात सेवा व्यवसायको दर्ता, सञ्चालन, व्यवस्थापन र अनुगमनका लागि आवश्यक कानुनी व्यवस्था चाँडै लागू गर्न सरकारलाई निर्देशन दिइएको थियो।

यातायात व्यवसायीहरू भने सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन २०४९ को दफा ८ ले निजी सवारी यातायात सेवाका लागि प्रयोग गर्न नपाइने र दफा १२ ले एक प्रयोजनका निमित्त प्रयोग भएका सवारी अर्को प्रयोजनमा प्रयोग गर्न नपाइने व्यवस्था गरेको तर्क गर्दै रातो नम्बर प्लेटका सवारी भाडामा लगाउन नहुने माग गर्दै आएका छन्। यो व्यवस्था लागू भए गण्डकी प्रदेशभित्र मात्र १५ हजार सवारीसाधनमा कार्यरत करिब ४५ हजारको प्रत्यक्ष रोजगारी गुम्ने र पेट्रोल पम्प, मोटर पार्ट्स, लुब्रिकेन्टसँगै सम्बन्धित काममा जोडिएका व्यक्तिहरू आफ्नो पेसा व्यवसायबाट विस्थापित हुने तर्क गरेका छन्। तर यी तर्क आफैमा कमजोर छन्।

• डा. हेमराज शर्मा

सौभाग्यवश, जीवनमा कहिल्यै अदालत जानुपर्ने अवस्था आएन। नेपालमा स्नातकोत्तर सकेलगत्तै म बिदेसिएँ र विदेशमा बसेको २८ वर्ष अघिमा अदालतको गेटसम्म पुगु परेन। केही हप्ताअघि नेपाल गएका बेला पहिलोपटक सर्वोच्च अदालत जाने अवसर मिल्यो। फिल्महरूमा देखिएको अदालती बहसभन्दा यो अनुभव निकै फरक रह्यो। विदेशमा रहेका नेपालीहरूको साम्ना संस्था, एनआरएनएसँग सम्बन्धित मुद्दाको बहस हेर्न सर्वोच्च अदालत पुगेको थिएँ। शेष घले समूहले गर्न लागेको अधिवेशनले एनआरएनएलाई 'दुई चिरा पातै' ठहर गर्दै परराष्ट्र मन्त्रालयले अधिवेशनको मिति सार्न सर्वोच्च अदालतमा निवेदन दिएको थियो। उक्त निवेदनको लगातार ६ दिनसम्म पेसी चढेर पनि 'हेर्न नमिल्ने' कारण बहस हुन सकेन। न्यायाधीशहरू सम्बन्धित मुद्दामा पहिले कतै संलग्न रहेका भए वा मुद्दामा बहस गरिरहेका अधिवक्ताहरूसँग उनीहरूको व्यक्तिगत, पेसागत वा व्यावसायिक सम्बन्ध रहेको भए, 'कन्फ्लिक्ट अफ इन्टेस्ट'का कारण मुद्दा हेर्न नमिल्ने अवस्था आउँदो रहेछ। घले समूहले यस्तो कानुनी व्यवस्थालाई कमजोरीका रूपमा लिँदै, न्यायाधीशहरूसँग सम्बन्ध भएका अधिवक्ताहरूलाई खोजीखोजी वकालतनामा जोडेको थियो। 'साधसोध' जस्तो सामान्य मुद्दामा उनको तर्फबाट २० जना जति अधिवक्ता जोडिएका थिए। जब मुद्दामा बहस सुरु हुन थाल्यो, घले समूहका अधिवक्ताहरूले 'श्रीमानसँग फलानो अधिवक्ताको सम्बन्ध भएकाले यो मुद्दा हेर्न मिल्दैन' भन्ने दाबी गर्थे। त्यसपछि न्यायाधीशहरू दुर्गेश थापाको गीतमा जस्तै 'हेरेको हेर्ने' हुन्थे। अदालतमा यस्तै चलि रहँदा घले समूहले 'एकताको अधिवेशन' सम्पन्न गर्‍यो, जसका कारणले अहिले एनआरएनए औपचारिक रूपमा दुई टुकामा विभाजित भएको छ।

न्याय सरल र सहज किसिमले समयमा दिलाउन अधिवक्ताहरूले पनि भूमिका खेल्नुपर्ने हो। तर विडम्बना के भने, पूर्वकानुनमन्त्री, पूर्वमहान्यायाधिवक्ता र बार एसोसिएसनका पूर्वपदाधिकारीहरू नै न्यायालयलाई जानीजानी अल्झाउने भूमिका खेल्दा रहेछन्। पेसाको मर्यादाबाहिरको यस्तो व्यवहारको उदाहरण विदेशमा देखेको थिइनँ। विगतमा पनि सर्वोच्च अदालतले समयमा न्याय दिन नसक्दा एनआरएनए विभाजनको स्थितिमा पुगेको थियो। २०२१ मा १०औँ अधिवेशनको विवाद लिएर घले सर्वोच्च अदालत पुगेका थिए। सो मुद्दामा २०२४ अप्रिलमा मात्र फैसला सुनाइयो, पूर्ण पाठ थप तीन महिना ढिला आयो। उक्त फैसलाले १०औँ अधिवेशनबाट निर्वाचित कार्यसमितिलाई खारेज गर्दै घलेको संयोजकत्वमा अन्य पूर्वअध्यक्षहरूसहितको उच्चस्तरीय समितिलाई एकताको अधिवेशन गर्ने जिम्मा दिएको थियो।

तर यो आदेश आउनु ६ महिनाअघि नै ११औँ अधिवेशन सम्पन्न भई डा. बढी केसीको नेतृत्वमा नयाँ कार्यसमिति निर्वाचित भइसकेको थियो। सो जानकारी हुँदाहुँदै पनि, ११औँ अधिवेशनबाट निर्वाचित समितिलाई कुनै स्वीकारोक्ती नगरी फैसला सुनाइयो। यसले निर्वाचित समिति 'हेरेको हेर्ने' भयो। १०औँ अधिवेशन खारेज गर्दा ११औँ अधिवेशनबाट निर्वाचित समितिको हैसियत के हुने भन्ने विषयमा थोरै मात्र हेक्का राखिएको भए वा ११औँ अधिवेशनभन्दा पहिले मुद्दाको फैसला गरेको भए अहिलेको जस्तो विभाजनको स्थिति आउने थिएन। त्यो फैसलामा तथ्यगत त्रुटिहरू रहेको दाबी गर्दै सो फैसलाको पुनरावलोकन (रिभ्यु) गर्न सर्वोच्च अदालतमा २०२४ सेप्टेम्बरमा मुद्दा दर्ता गराएँ। फैसलाको प्रकरण नम्बर ३७ मा १०औँ अधिवेशन खारेज गर्नुपर्ने मुख्य कारणको रूपमा भनिएको छ: 'परराष्ट्र मन्त्रालयले प्रक्रियासम्मत हिसाबले विधान प्रमाणीकरण गरी उक्त विधानअनुसार अधिवेशन तथा निर्वाचन सम्पन्न गरेको देखिएन।' १०औँ अधिवेशन हुँदा म महासचिव थिएँ। मेरो नै प्रस्तावमा अधिवेशनमा विधान संशोधन पारित भई, संशोधित विधानलाई एनआरएनए औपचारिक रूपमा दुई टुकामा परराष्ट्र मन्त्रालयले प्रमाणित गरेको थियो।

यही प्रमाणित विधानको आधारमा १०औँ कार्यसमिति निर्वाचित भएको थियो। विधान संशोधन र अधिवेशनको सम्पूर्ण प्रक्रिया फेसबुकबाट प्रत्यक्ष प्रसारण गरिएको थियो, जुन सार्वजनिक डोमेनमा अझै पनि छ। यस्तो स्पष्ट तथ्यहरू नदेखिएकै कारणले मैले पुनरावलोकनको मुद्दा हालेको थिएँ। त्यो मुद्दा पनि ७ पटक पेसी चढिसकदासमेत 'हेर्न नमिल्ने' भन्दै स्थगित हुँदै आएको छ। त्यसैले म स्वयं पनि 'हेरेको हेर्ने' भएको छु। फैसलाले निर्वाचित कार्यसमितिलाई अन्याय गरेको भन्दै डा. बढी केसीले आफ्नो कार्यसमितिलाई पूर्ण कार्यकालसम्म काम गर्न दिनुपर्ने मागसहित सर्वोच्च अदालतमा २०२४ मेमा मुद्दा दायर गरे। मुसुमा दर्पित भएको उक्त मुद्दामा अर्को संयुक्त इजलासले २०२४ अगस्टमा फैसला सुनाउँदै ११औँ अधिवेशनलाई 'स्वायत्त र सार्वभौम' घोषणा गर्‍यो र सो अधिवेशनबाट निर्वाचित डा. केसीको कार्यसमितिलाई पुनःस्थापित गर्‍यो। त्यो फैसलापछि 'हेरेको हेर्ने' को पालो शेष घलेतिर सच्यो, किन भने उनले ११औँ अधिवेशनबाट निर्वाचित कार्यसमिति स्वतः खारेज भइसकेको दाबी गरेका थिए।

पछिल्लो फैसलालाई बेवास्ता गर्दै घलेले २०२५ मे ३-५ मा 'एकता अधिवेशन' सम्पन्न गरे। आफ्नो पार्टीको एक कार्यकर्तालाई संघको अध्यक्ष बनाउने सर्तमा उक्त अधिवेशनमा परराष्ट्रमन्त्री डा. आरजु राणा पनि सहभागी भइन्। जबकि अधिवेशन सार्ने मागसहित उनी स्वयंको निर्णयले हालेको मुद्दा अझै सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन छ। यस पटक 'हेरेको हेर्ने'को स्थिति भने प्रधानमन्त्री केपी शर्मा ओलीको थियो, किनभने उनको नेतृत्वमा रहेको सत्ता गठबन्धनले घलेको अधिवेशनमा भाग नलिने निर्णय गरेको थियो तर सहमति तोडेर आफ्नो कार्यकर्ताहरूलाई पदमा ल्याउन डा. राणा घलेको अधिवेशनमा सहभागी भइन्। एउटा निर्वाचित समिति अस्तित्वमै रहेको अवस्थामा, उक्त समितिको सहभागिता र सहकार्यबिना, प्रचलित विधानलाई रद्दको टोकरीमा फालेर व्यक्तिगत कार्यविधिका आधारमा गरिएको अधिवेशन न त विधिासम्मत हुन्छ, न त व्यावहारिक नै, न वास्तविक एकताको नै। त्यसैले अधिवेशन केही समयका लागि सारेर बृहत् एकताको

अधिवेशन होस् भन्ने प्रधानमन्त्रीको चाहना थियो भनिन्छ। यद्यपि, उनको यो चाहना आफ्नै शुभाचिन्तकहरूको हितमा नहुने स्थितिमा, उनले कस्तो प्रतिक्रिया देखाउँथे भन्ने प्रश्न आफ्नै ठाउँमा छ। शेष घलेद्वारा जबरजस्ती एकताको अधिवेशन गराएको भनी डा. केसीले पुनः सर्वोच्च अदालतमा अर्को मुद्दा दायर गरे। २०२५ मे ६ मा संयुक्त इजलासले यो विषयलाई पूर्ण इजलासमा पेश गर्न आदेश जारी गर्‍यो। यस आदेशले पहिलो फैसलाअनुसार 'पूर्ण एकता अधिवेशन' शेष घलेको समितिले गर्ने वा दोस्रो फैसलाअनुसार डा. केसीको कार्यसमितिलाई कार्य गर्न दिने भन्ने विषयको अन्तिम टुंगो लगाउन पूर्ण इजलासलाई अनुरोध गरेको छ। पछिल्लो इजलासले शेष घलेको समितिको औचित्यमाथि प्रश्न उठाएको र डा. केसीको कार्यसमितिको कार्यकाल २०२५ को अक्टोबरसम्म तोकेकाले शेष घले पुनः 'हेरेको हेर्ने' भएका छन्। साथमा परराष्ट्रमन्त्री डा. राणा र घलेद्वारा 'वाचित' कार्यसमिति पनि सोही नियतिमा परेको छ।

सर्वोच्च अदालतमा रहेका १७ न्यायाधीशमध्ये करिब १० जनाले एनआरएनएको यस मुद्दा हेर्न मिल्दैन। गोला प्रथाबाट न्यायाधीश छनोट हुने प्रक्रियाले गर्दा मुद्दा हेर्न मिल्ने न्यायाधीशहरूको पूर्ण इजलास कहिले बन्ने र अन्तिम निर्णय कहिले आउने भन्ने विषय अनिश्चित बनेको छ। यस अनिश्चितताको बीचमा, आगामी जुलाई महिनामा अधिवेशन गर्नुपर्ने संघका राष्ट्रिय समितिहरूसमेत अलमलमा छन्। संघभित्रको विवाद र सर्वोच्च अदालतले समयमै फैसला दिन नसक्दा, गैरआवासीय नेपाली नागरिकता कहिले कार्यान्वयनमा आउला भनी प्रतिक्षारत लाखौँ एनआरएनहरू समेत अहिले 'हेरेको हेर्ने' छन्। यसैबीच, सरकारको समेत लगानी रहेको करिब १० अर्ब रूपैयाँको संयुक्त लगानी कार्यक्रमअन्तर्गत पहिलो किस्ताको रकम बुझाइसकेका लगानीकर्ता पनि अन्योलमा परेका छन्। यस प्रकरणमा पहिलो इजलासले १०औँ अधिवेशनलाई गैरकानुनी ठहर त गर्‍यो, तर त्यही गैरकानुनी कार्यमा संलग्न व्यक्तिहरूलाई नै 'एकता अधिवेशन' राख्ने जिम्मा सुम्पियो। चार हजार प्रतिनिधि एकातिर र एक सय प्रतिनिधिमैत्र अर्कोतिर

सहभागी भएर सम्पन्न भएका दुईवटा १० औँ महाधिवेशनको तौल न्यायको तराजुमा समान देखियो। श्रीमानहरूले मुद्दा हेर्न नमिल्ने घोषणा गरेपछि इजलासबाट बाहिरै साथीहरूका साथ सर्वोच्च अदालतको बार्दलीमा घाममा लड्दै, अगाडिको बाटोमा घुईकिएका कारहरूको एकोहोरो गुञ्जनबीच मैले सोचें, एनआरएनएको जस्तो हाइप्रोफाइल मुद्दा, जहाँ दुवै पक्षबाट ३० जनाभन्दा बढी वरिष्ठ अधिवक्ताहरू सहभागी छन्, जो नेपालमा ख्यातिप्राप्त, मन्त्री भइसकेका, महान्यायाधिवक्ता रहिसकेका, बार एसोसिएसनका पूर्व र वर्तमान पदाधिकार समेत हुन्। प्रधानमन्त्रीदेखि परराष्ट्रमन्त्रीसम्म मुद्दामा जोडिएका छन्, मुद्दा लड्न पैसाको अभाव छैन। त्यो मुद्दाको हालत यस्तो छ भने देशको दूरदराजको एउटा गरिब किसानले कसरी समयमा न्याय पाउला ? यस आर्थिक वर्षको बजेट विनियोजनमा अर्थमन्त्रीले कानुन मन्त्रालयलाई प्राथमिकताको सूचीको पुछारमा राखेका छन्। जब सरकारले अदालतको स्रोत वृद्धि गरेर मुद्दा छिटोछरितो टुंग्याउने चाहना देखाउँदैन भने हालतले हेरेको हेर्ने गर्ने बाहेक अर्को के विकल्प रह्यो र ? कालो कोट लगाएका अधिवक्ताहरूको भिड पन्छाउँदै सर्वोच्च अदालतको बार्दलीको भन्याडबाट ओल्टिँदै गर्दा पनि सोच्दै थिएँ, धन भौतिकशास्त्र छोडेर कानुनी पेसा रोजिनेँ, जहाँ मुद्दा जित्न मनले होइन, दिमागले बोल्नुपर्ने रहेछ। तर यति सोच्दा सोच्दै, साँच्चिकै न्यायका निमित्त लड्ने अधिवक्ताहरूप्रति भने श्रद्धा भन्ने गहिरिएर आयो।

सर्वोच्च अदालतको गेटबाट बाहिरिँदै गर्दा जिल्लावासी दुर्गेश थापाकै गीतको धुनसँगै सर्वोच्च अदालत र सरकारलाई केही भन्न मन लाग्यो,

के हो तिम्रो काम ? हाम्ले न्याय पाम।
हिमालजस्तै निश्चल तिमी, कहिले दिन्छौ घाम ?
कता हिँडेको ?
पड्छौ बाँधेर, तराजु बोकेर, फाइल रोकेर।
अलमल गरेर, तिम्ले ढिला गरेर।
पेसी सरेको सचै।
हामी हेरेको हेर्ने।
हाम्रो किस्मत छ थोरै।
सरकार हेरेको हेर्ने।

बजेटको सुधार मार्गदिशा

८९ करोड विनियोजन गरिएको छ। वित्तीय व्यवस्थापन अन्तर्गत तीन खर्ब ७५ अर्ब २४ करोड रूपैयाँ व्यवस्था गरिएको छ। वित्तीय व्यवस्थापन ऋणको साँवा ब्याज तिर्न प्रयोग हुने छ। चालु आवमा पुँजीगत बजेटभन्दा बढी वित्तीय व्यवस्थापनका निमित्त विनियोजन गरिएको थियो तर नयाँ आवका निमित्त पुँजीगत बजेट बढी छ। देशको आधुनिक पूर्वाधारको आवश्यकता पूरा गर्न विकास बजेटलाई उच्च प्राथमिकता दिने प्रयास गरेको देखिन्छ। त्यसका निमित्त समीक्षाको मुख्य आधार मानिने बजेटको मूलभूत उद्देश्य केलाउनु पर्ने हुन्छ। यो बजेटले पाँच वटा मुख्य उद्देश्य राखेको देखिन्छ। उच्च, दिगो एवं फराकिलो आर्थिक वृद्धि हासिल गरी गरिबी निवारण गर्ने बजेटको पहिलो उद्देश्य छ। नयाँ आवका निमित्त छ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य छ। चालु आवमा पाँच प्रतिशतभन्दा तले आर्थिक वृद्धि भए पनि बजेट कार्यान्वयनले गति लिन सक्दा छ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धि सम्भव छ। महत्वाकांक्षी होइन। अझै पनि देशका एकपञ्चाश जनात गरिबीको रेखामुनि रहेको वास्तविकतालाई बजेटको पहिलो उद्देश्यले प्राथमिकतामा राख्नु स्वाभाविक छ। दिगो र उच्च आर्थिक वृद्धिसहितको निरन्तर यात्राले मात्र गरिबी निवारण गर्न सकिने छ। तीन दशकअघि २०४८ सालमा ४९ प्रतिशत अर्थात् आधा जनसंख्या निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहेकोमा २० प्रतिशतभन्दा तल आउनु पनि ठुलै उपलब्धि हो। गरिबीलाई एकै पटक शून्यमा झर्न कठिन भए पनि समयसीमा नै तोकेर अब अगाडि बढ्ने बेला भने आइसकेको छ।

नयाँ आवका निमित्त कुलमा १९ खर्ब ६४ अर्ब ११ करोड रूपैयाँको बजेट ल्याइएको छ। यसमा चालु खर्च ११ खर्ब ८० अर्ब ९८ करोड छ भने पुँजीगतमा चार खर्ब सात अर्ब

रोजगारी सिर्जना गर्ने भनिएको छ। सरकारले मात्र विकासका सबै काम गर्न सक्दैन। त्यसका निमित्त सार्वजनिक लगानीसँगै निजी व्यवस्थापन ऋणको साँवा ब्याज तिर्न प्रयोग हुने छ। चालु आवमा पुँजीगत बजेटभन्दा बढी वित्तीय व्यवस्थापनका निमित्त विनियोजन गरिएको थियो तर नयाँ आवका निमित्त पुँजीगत बजेट बढी छ। देशको आधुनिक पूर्वाधारको आवश्यकता पूरा गर्न विकास बजेटलाई उच्च प्राथमिकता दिने प्रयास गरेको देखिन्छ। त्यसका निमित्त समीक्षाको मुख्य आधार मानिने बजेटको मूलभूत उद्देश्य केलाउनु पर्ने हुन्छ। यो बजेटले पाँच वटा मुख्य उद्देश्य राखेको देखिन्छ। उच्च, दिगो एवं फराकिलो आर्थिक वृद्धि हासिल गरी गरिबी निवारण गर्ने बजेटको पहिलो उद्देश्य छ। नयाँ आवका निमित्त छ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य छ। चालु आवमा पाँच प्रतिशतभन्दा तले आर्थिक वृद्धि भए पनि बजेट कार्यान्वयनले गति लिन सक्दा छ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धि सम्भव छ। महत्वाकांक्षी होइन। अझै पनि देशका एकपञ्चाश जनात गरिबीको रेखामुनि रहेको वास्तविकतालाई बजेटको पहिलो उद्देश्यले प्राथमिकतामा राख्नु स्वाभाविक छ। दिगो र उच्च आर्थिक वृद्धिसहितको निरन्तर यात्राले मात्र गरिबी निवारण गर्न सकिने छ। तीन दशकअघि २०४८ सालमा ४९ प्रतिशत अर्थात् आधा जनसंख्या निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहेकोमा २० प्रतिशतभन्दा तल आउनु पनि ठुलै उपलब्धि हो। गरिबीलाई एकै पटक शून्यमा झर्न कठिन भए पनि समयसीमा नै तोकेर अब अगाडि बढ्ने बेला भने आइसकेको छ।

बजेटको पाँच वटा लक्ष्य आयामिक छन्। ती लक्ष्य पूरा गर्न बजेटको प्राथमिकता तोकिएको छ। ती प्राथमिकतामा पहिलोले उद्यमशीलता, रोजगारी, उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धि रहेको छ। लगानी र उद्यमशीलता अन्तरसम्बन्धित छन्। रोजगारी सिर्जना गर्न उद्यमशीलता अभिवृद्धि गर्ने पर्छ। त्यसले मात्र उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउँछ। अर्थतन्त्रका सबै क्षेत्रमा लागतको तुलनामा

न्यून लाभको मुख्य कारण न्यून उत्पादकत्व हो। उत्पादनलाई उत्पादकत्व अभिवृद्धिसँग जोड्न सक्दा मात्र लगानी आकर्षित हुन्छ। दिगो र विस्तारित पूर्वाधारबिना आधुनिक विकास सम्भव छैन त्यसैले बजेटको दोस्रो प्राथमिकता प्रतिफलयुक्त गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारमा लगानी विस्तार गरिने भनिएको छ। पूर्वाधार विकास चाहेजसरी शीघ्र र गुणस्तरीय बन्न सकेको छैन। सडक, विमानस्थल, औद्योगिक पार्क, विद्युत्, पानी आदि पूर्वाधारमा वाञ्छित लक्ष्यमा पुग्न धेरै मेहनत गर्नुपर्ने छ। बजेटको अर्को प्राथमिकता सामाजिक क्षेत्रमा गुणात्मक सुधार रहेको छ। राज्यको सामाजिक दायित्व मात्र भएर हुँदैन, त्यसलाई गुणात्मक बनाउनु पनि जरुरी छ। बजेटको चौथो प्राथमिकतामा सन्तुलित विकास र सामाजिक सुरक्षाको सुनिश्चितता रहेको छ। त्यसै गरी नागरिकमैत्री सेवा, भ्रष्टाचार नियन्त्रण र शासकीय सुधारलाई बजेटको अन्तिम प्राथमिकता राखिएको छ। सुशासन प्रवर्धनमा असाध्यै महत्त्वपूर्ण छ।

कुनै एकै वर्षको बजेटले उल्टो जनआकाङ्क्ष पा पूरा हुन सक्दैन। बजेट कुन दिशामा अग्रसर छ ? बजेटका नीति, कार्यक्रम र योजनाले लगानी प्रवर्धन गर्न सक्छ वा सक्दैन ? बजेटले आय, उत्पादन र रोजगारी बढाउन सक्छ वा सक्दैन ? भन्ने मूलभूत विषयको वस्तुगत विश्लेषण आवश्यक हुन्छ। बजेटको उद्देश्य र प्राथमिकता दिगो विकासको आधार सिर्जनासँगै लगानी प्रवर्धन गर्ने नीतिगत सुधारमा केन्द्रित भएको देखिएको छ। यतिबेला मुलुक साधन र स्रोतको ठुलो दबाबमा छ। राज्य लक्ष्य अनुसार विस्तार हुन सकेको छैन। नयाँ आवका निमित्त विनियोजित बजेट पूरा गर्न सरकारले राजस्वबाट १३ खर्ब १५ अर्ब प्राप्त गर्ने लक्ष्य

लिइएको छ। चालु आवको ११ महिनाका आधार विश्लेषण गर्ने हो भने यो लक्ष्य पूरा गर्न राजस्व प्रशासन अझै प्रभावी बन्नु पर्छ। राजस्व प्रशासन प्रभावी मात्र भएर हुँदैन, अर्थतन्त्रमा क्रियाशीलता बढाउन पनि उचितकै नीतिगत र प्रशासनिक सुधार आवश्यक छ। पूर्वाधारमा कुल बजेटबिच ठुलो खाडल छ। यो खाडल अर्थात् घाटा बजेट पूरा गर्न ऋण र अनुदानको सहयोग लिइने सरकारको बाध्यता हो। सरकारले आन्तरिक ऋणबाट तीन खर्ब ६२ अर्ब उठाउने छ। अर्थतन्त्रमा भन्डै छ खर्बको तरलताले अहिलेलाई ऋण उठाउन सहज हुने छ तर लगानी वृद्धिसँगै बैङ्क तथा वित्तीय संस्थामा निक्षेपमा दबाब पर्ने सक्ने अवस्थालाई गम्भीर मूल्याङ्कन गरिनुपर्ने हुन्छ। यो दबाबले निजी क्षेत्र लगानी अभावमा खुम्चन सक्ने छ।

कुल विनियोजित बजेटको लक्ष्य पूरा गर्न वैदेशिक ऋणबाट दुई खर्ब ३३ अर्ब ६६ करोड लिइने छ। वैदेशिक अनुदान अंश यताका वर्षमा घटिरहेको छ। अमेरिकामा हालै आएको नयाँ नेतृत्वले अनुदान सहयोगमा लिएको नीतिले समेत नेपालीको बजेट आयमा प्रतिकूल प्रभाव पर्छ। आयस्रोत साँघुरो हुँदै गएको परिवेशमा सरकारको साधारण अर्थात् चालुतर्फको खर्च नै उच्च छ। नयाँ आवका निमित्त ११ खर्ब ८१ अर्ब आवश्यक पर्ने गरी विनियोजन गरिएको छ। यो राजस्वको लक्ष्यभन्दा केही न्यून मात्र हो। साधारण खर्च पुँजीगत र पुँजीगत खर्च भने साधारण खर्च भइदिएको भए बल्ल देशको आर्थिक विकासले गति लिन सक्ने थियो। कुनै बेला (२०५० ताका) बजेटको ७० प्रतिशत विकासतर्फ जाने गरेको थियो तर पछिल्ला वर्षमा विकास बजेट खुपचँदै गयो। तथापि

❖ बाँकी तेश्रो पृष्ठमा

Pratidin National Daily

 प्रतिदिन

तपाईं जहाँ भएपनि
प्रतिदिन दैनिक तपाईंसँगै

ताजा र विश्वसनीय खबरको लागि

 लगइन गर्नुहोस

www.pratidindaily.com

